

Asia: VN/23566/2021

Lausuntopyyntö mielenterveys- ja päihdepalveluja koskevan lainsäädännön uudistamisesta

Taustatiedot

Onko vastaaja:

Muu järjestö

Mihin hyvinvointialueeseen vastaaja kuuluu (mikäli vastaaja on kunta tai kuntayhtymä tai hyvinvointialue):

-

Vastaajatahon virallinen nimi:

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Vastauksen kirjanneen henkilön nimi ja mahdolliset yhteystiedot:

erityisasiantuntija Minttu Ojanen, minttu.ojanen@soste.fi, p. 050 462 3347

Viranomaisille: mahdollisen lausuntovastauksen käsitelleen toimielimen nimi ja käsittelypäivämäärä:

-

1 Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteiset palvelut

1.1 Onko sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisiä palveluita koskevan pykälän (sosiaalihuoltolain 2 a §, terveydenhuoltolain 8 a §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

- SOSTE muistuttaa, että palvelunkäyttäjän tarpeiden tulee olla palvelujärjestelmän keskiössä ja palveluiden pitää olla integroituja, jotta pallottelua tai väliinpuotoamista ei pääse tapahtumaan.

- Sisällöltään sosiaalihuoltoa ja terveydenhuoltoa olevat tehtävät pitää kuitenkin pystyä erottamaan toisistaan, jotta voidaan määritellä mitä lainsäädäntöä noudatetaan, koska päätöksentekomenettely, muutoksenhakuoikeus sekä potilaan ja asiakkaan asema ja oikeudet ovat erilaisia ja perustuvat eri lainsäädäntöön riippuen siitä järjestetäänkö palvelua sosiaalipalveluna vai terveydenhuollon palveluna.
- Säännös saattaa täsmennyksestä huolimatta aiheuttaa jatkossakin käytännön tasolla sekaannusta.

2 Sosiaalihuollon palvelut

2.1 Onko yhteisösosiaalityötä koskevan pykälän (sosiaalihuoltolaki 7 a §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

- Yhteisösosiaalityöstä ml. etsivä työ säätäminen parantaa kaikkein huono-osaisempien asemaa ja saattaa palvelujen piiriin sellaisia henkilöitä, jotka ovat niihin oikeutettuja, mutta eivät pysty niitä itse hakemaan.
- Sekä yhteisösosiaalityöllä että etsivällä työllä on yhteys sosiaalihuollon rakenteellisen sosiaalityön tehtävään, johon pitäisi panostaa paljon nykyistä enemmän. Rakenteelliseen sosiaalityöhön kuuluu asiakas- ja yhteistyön perusteella valmistella päätöksentekoa varten tavoitteellisia toimia ja toimenpide-ehdotuksia sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseksi ja korjaamiseksi sekä kuntalaisten asuin- ja toimintaympäristöjen kehittämiseksi.
- Pykälä lisää hyvinvointialueen asukkaiden sisäistä yhdenvertaisuutta.
- Järjestöt ovat pitkään tehneet pääsääntöisesti STEA-rahoituksella heikoimmassa asemassa olevien ja vaikeasti tavoitettavien kohderyhmien etsivää työtä. SOSTE korostaa, että jatkossakin on huolehdittava kolmannen sektorin ja avustusperusteisen toiminnan edellytyksistä.

2.2 Onko mielenterveyden edistämistä koskevan pykälän (sosiaalihuoltolaki 7 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

- Pykälä liittyy kiinteästi kuntien ja hyvinvointialueiden vastuulle sote-järjestämislaissa säädettävään hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtävään.

2.3 Onko päihdetyön palveluna annettavan päiväkeskustoiminnan ja tilapäisen majoituksen pykälän (sosiaalihuoltolaki 24 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

- Pykälä korvaisi nykyisen Sosiaalihuoltolain 24§, jossa määritellään sosiaalihuollon päihdetyön tarkoitus ja sisältö. Nykyisen pykälän sisältö siirrettäisiin suuremmaksi osin uudeksi omaksi pykäläkseen Sosiaalihuoltolain sosiaalihuollon toteuttamista koskevaan 4.lukuun (pykälä 33b).
- Pykälän sisällön siirto sosiaalihuollon menettelyä koskevaan lukuun on herättänyt järjestökentällä huolta palvelun järjestämisvastuusta sekä asiakkaan oikeuksista ja oikeusturvasta.
- SOSTE korostaa, etteivät erityislainsäädännön kumoaminen ja pykälämuutokset saa missään nimessä johtaa mielenterveys- ja päihdepalvelujen järjestämisvastuun heikentymiseen eikä vaarantaa kohderyhmien oikeutta erityisesti päihderiippuvaisille suunnattuihin palveluihin.
- Järjestöt ovat pitkään tehneet pääsääntöisesti STEA-rahoituksella heikoimmassa asemassa olevien ja vaikeasti tavoitettavien kohderyhmien etsivää työtä. SOSTE korostaa, että jatkossakin on huolehdittava kolmannen sektorin ja avustusperusteisen toiminnan edellytyksistä.
- Päiväkeskustoiminnasta ja tilapäisestä majoituksesta laissa säättäminen parantaa sinällään heikoimmassa asemassa olevien pääsyä palveluihin ja lisää hyvinvointialueen asukkaiden sisäistä yhdenvertaisuutta.

2.4 Ovatko sosiaalipäivystyksen ja terveydenhuollon yhteistyötä koskevaan pykälään (sosiaalihuoltolain 29 a §) ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

- Säännös vastaisi käytännössä jo nykyisinkin alueellisesti laajasti toteutettua työnjakoa, jossa sosiaalipäivystyksellä on johtovastuu ensivaiheen psykososiaalisen tuen ja kriisityön järjestämisessä, johtamisessa ja yhteensovittamisessa äkillisissä traumaattisissa tilanteissa.

2.5 Onko äkillisissä järkyttävissä tilanteissa annettavan psykososiaalisen tuen pykälän (sosiaalihuoltolaki 29 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

- Ehdotettu pykälä selkeyttää sosiaalihuollon roolia ja tehtävää äkillisten, järkyttävien tilanteiden psykososiaalisen tuen antamisessa ja sitä kautta vahvistaa sosiaali- ja terveydenhuollon työnjakoa ja yhteistyötä psykososiaalisen tuen antamisessa mainituissa tilanteissa.

2.6 Onko päihde- ja riippuvuustyön toteuttamisen pykälän (sosiaalihuoltolaki 33 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

- Pykälän sisällön osalta ehdotetaan, että se vastaisi pääosin voimassa olevan sosiaalihuoltolain päihdetyötä koskevaa 24 §:ää, josta nykyinen sisältö ehdotetaan siirrettäväksi osin lain 3 §:ään ja osin tähän pykälään.

- SOSTE korostaa, ettei muutos saa heikentää päihdepalveluita tarvitsevan ihmisen oikeusturvaa ja oikeutta tarpeenmukaisiin palveluihin, vaan sen tulee vahvistaa ja lisätä palvelujen saatavuutta ja yhteensopivuutta muun palvelujärjestelmän tuen ja hoidon kanssa.

2.7 Onko mielenterveystyön toteuttamisen pykälän (sosiaalihuoltolaki 33 c §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

- SOSTE korostaa, ettei muutos saa heikentää mielenterveyspalveluita tarvitsevan ihmisen oikeutta tarpeenmukaisiin palveluihin eikä oikeusturvaa, vaan sen tulee vahvistaa lisätä palvelujen saatavuutta ja yhteensopivuutta muun palvelujärjestelmän tuen ja hoidon kanssa.

2.8 Ovatko omatyöntekijän pykälään (sosiaalihuoltolaki 42 §) ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

- Omatyöntekijän tai muun asiakkaan palveluista vastaavan työntekijän tapaamisista on jo aiemminkin pitänyt sopia osana sosiaalihuoltolain 39§:n mukaisen asiakassuunnitelman tekoa.

- SOSTE pitää hyvänä pykälään tehtävää lisäystä, jonka mukaan tehtävää on jatkossa hoidettava virkasuhteessa. Kokonaisvaltainen, asiakaslähtöinen asiakastyö edellyttää, että omatyöntekijällä itsellään on valtuudet tehdä palvelupäätöksiä.

2.9 Onko sosiaalihuoltolakiin ehdotettu sääntely mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta riittävä ja tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

2.10 Puuttuuko sosiaalihuoltolakiin ehdotetusta sääntelystä jotain keskeistä mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta?

Ei

Perutelut kyllä vastaukselle:

-

3 Terveysthuollon palvelut

3.1 Onko mielenterveyden edistämistä koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 20 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

- SOSTE pitää erittäin tärkeänä, että väestön elinolosuhteita kehitetään siten, että ne ehkäisevät ennalta mielenterveydenhäiriöiden syntyä, edistävät mielenterveyttä ja tukevat mielenterveyspalvelujen järjestämistä.

3.2 Onko mielenterveyspalveluja koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 27 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

- Mielenterveyden häiriöiden arvioinnin ja hoidon aloituksen on pääsääntöisesti toteuduttava varhaisessa vaiheessa jo perusterveydenhuollossa.
- Perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon yhteistyön ja työnjaon tulee olla mielenterveydenhäiriöiden hoidossa selkeää.
- On tärkeää, ettei potilaan hoitoon tule katkoksia siirryttäessä terveydenhuollon yksiköstä toiseen tai sosiaalihuollon laitos- tai asumispalveluihin.

3.3 Onko päihde- ja riippuvuuspalveluja koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 28 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

- Potilaalle tulee turvata hänen tarvitsemansa terveyden- ja sairaanhoidon kokonaisuus ja hoidon jatkuvuus siirtymävaiheissa terveydenhuollon yksiköstä toiseen tai sosiaalihuollon laitos- tai asumispalveluihin.
- SOSTE pitää erittäin tärkeänä lainsäädännön selkiyttämistä siten, että palvelujärjestelmä pystyy vastaamaan samanaikaisesti päihde- ja riippuvuushäiriöiden, fyysisten ja psyykkisten terveysongelmien hoidosta sekä potilaan sosiaalisen tuen ja sosiaalipalvelujen tarpeeseen.

3.4 Onko opioidiriippuvaisten vieroitus- ja korvaushoitoa opioidilääkkeillä koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 28 a §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.5 Onko kiireellistä hoitoa koskevaan pykälään (terveydenhuoltolaki 50 §) ehdotettu lisäys tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

- SOSTE pitää tärkeänä, että osana kiireellistä päihdehoitoa päihdepotilaille olisi saatavilla myös päivystysluonteisia hoitopaikkoja asianmukaisen katkaisuhoidon toteutumiseksi.
- Päihtymys ei saa estää henkilön hoidon ja seurannan järjestämistä.

3.6 Ovatko terveydenhuollon ja sosiaalipäivystyksen yhteistyötä koskevaan pykälään (terveydenhuoltolaki 50 a §) ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.7 Onko äkillisissä järkyttävissä tilanteissa annettavan psykologisen tuen pykälän (terveydenhuoltolaki 50 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.8 Onko sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymää hoitoa huumausainerikoksissa koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 78 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

3.9 Onko työnhajausta koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 78 c §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.10 Onko terveydenhuoltolakiin ehdotettu sääntely mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta riittävä ja tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.11 Puuttuuko terveydenhuoltolakiin ehdotetusta sääntelystä jotain keskeistä mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta?

Ei

Perustelut kyllä vastaukselle:

-

4 Mielenterveyslaki

4.1 Ovatko ohjausta ja valvontaa koskevaan pykälään (mielenterveyslaki 2 §) ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

4.2 Onko tahdosta riippumattoman hoidon järjestämistä koskevan pykälän (mielenterveyslaki 3 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

4.3 Onko opioidiriippuvaisten vieroitus- ja korvaushoitoa koskevan pykälän (mielenterveyslaki 6 a §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

- Pykälä on uusi. Kyseistä hoitoa annettaessa valtion mielisairaalassa tulisi olla hoidon antamiseen perehtynyt hoidosta vastaava lääkäri, ja toiminnan edellyttämä muu henkilökunta sekä soveltuvat tilat. Voimassa olevassa lainsäädännössä hoidon edellytyksistä ei ole säädetty lailla. Jatkossa perusedellytyksistä pitäisi säätää lain tasolla.

5 Päihdehuoltolaki

5.1 Onko mielestänne perusteltua, että mahdollisuus määrätä tahdosta riippumattomaan hoitoon väkivaltaperusteella poistettaisiin?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

- Väkivaltaperusteen poistamista perustellaan sillä, että sitä ei ole käytännössä toteutettu viime vuosina.

6 Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista

6.1 Ovatko Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain 18 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

- Uusi, laajempi sanamuoto päihde- ja riippuvuushäiriöiden kuntoutus vastaa paremmin ihmisten todellista tilannetta ja kuntoutustarvetta ja saattaa lain tasolle jo muutenkin voimassa olevan käytännön.

7 Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista

7.1 Ovatko ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain 2 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

- SOSTE katsoo, että sosiaali- ja terveyspalveluissa tulee kiinnittää erityistä huomioita iäkkäiden mielenterveyden- ja päihteidenkäytön ongelmiin.

8 Laki Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä

8.1 Ovatko Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä annetun lain 1 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

9 Huumausainelaki

9.1 Ovatko huumausainelain 4 §:n 2 momenttiin ehdotetut muutokset perusteltuja?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

10 Laki Vankiterveydenhuollon yksiköstä

10.1 Onko Vankiterveydenhuollon yksiköstä annettuun lakiin ehdotettu uusi 16 a § perusteltu?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

- Opioidiriippuvaisten vieroitus- ja korvaushoidosta eräillä lääkkeillä säädetään tällä hetkellä sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella.
- Hoidosta vastaavaa lääkäriä ja toiminnan edellyttämää muuta henkilökuntaa sekä soveltuvia tiloja koskeva perusedellytys ehdotetaan säädettäväksi jatkossa lain tasolla.

11 Siviilipalveluslaki

11.1 Ovatko siviilipalveluslain 93 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

12 Laki henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa

12.1 Ovatko henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetun lain 35 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

13 Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

13.1 Ovatko sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

- Päiväkeskuksen ja tilapäisen majoituksen lisääminen päihdetyön maksuttomiksi palveluiksi on perusteltua asiakaskunnan tilanteen huomioiden.
- SOSTE muistuttaa, että asiakasmaksulain uudistamisen jatkotyössä on ratkaistava havaitut asiakasmaksulain puutteet. Suomalaiset maksavat julkisista sosiaali- ja terveyspalveluista enemmän kuin muut pohjoismaalaiset. Korkeat maksut ovat johtaneet siihen, että ihmiset eivät hakeudu palveluihin ja yhä useampi asiakasmaksu joutuu ulosottoon. Lakimuutoksen yhteydessä vahvistettiin asiakasmaksujen huojentamiseen liittyvää sääntelyä. Tämän sääntelyn toteutumista on seurattava. Kaikin tavoin on pystyttävä varmistamaan, että asiakasmaksut alennetaan tai jätetään perimättä, jos ihmisillä ei ole varaa maksaa palveluistaan. Lisäksi nykyiset palvelu-, matka- ja lääkemaksukatot on yhdistettävä sekä terveyskeskusmaksut on poistettava.

14 Vaikutusten arviointia, toimeenpanoa ja aikataulua koskevat kysymykset

14.1 Ovatko arviot esityksen kustannusvaikutuksista mielestänne realistiset?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

- Mielenterveys- ja päihdepalvelujen kokonaisuus on pirstaleinen mm. kustannusten seurannan osalta. Kustannusten laskemista ja arviointia hankaloittaa se, että kustannuksia joudutaan arvioimaan tiedoilla, jotka tulevat monista eri lähteistä. Kaikilta osin kattavia tietoja palvelujen käyttäjistä tai käyntimääristä ei ole käytettävissä.

14.2 Ovatko arviot lapsivaikutuksista mielestänne realistiset?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

- SOSTE korostaa, että mielenterveys-, päihde- ja muut riippuvuusongelmat koskettavat usein jollakin tavalla myös sairastuneen läheisiä ja perhettä. Hoidossa ja tukitoimissa tulee huomioida asiakkaan lisäksi myös läheiset. Erityisesti alaikäisten lasten tuentarve tulee huomioida paremmin tilanteessa, jossa vanhemmalla on mielenterveys- tai päihdeongelma.

14.3 Ovatko arviot muista vaikutuksista mielestänne realistiset?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

- Uudistuksen toimeenpanon onnistuminen riippuu hyvin paljon työvoiman saatavuudesta, kuten esityksessä todetaankin.

14.4 Kommentit koskien ehdotusta lakimuutosten voimaantuloajasta 1.1.2023 ja muutosten toimeenpanoa?:

-

15 Asetusluonnokset

15.1 Kommentit koskien ehdotusta valtioneuvoston asetukseksi mielenterveysasetuksen eräiden säännösten kumoamisesta?

-

15.2 Kommentit koskien ehdotusta valtioneuvoston asetukseksi päihdehuoltoasetuksen eräiden säännösten kumoamisesta?

-

15.3 Kommentit koskien ehdotusta sosiaali- ja terveysministeriön asetukseksi hyväksyttävästä hoidosta huumausainerikoksissa?

16 Mahdolliset muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen

16.1 Mahdolliset muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen:

- Erityislakien kumoaminen ei saa heikentää oikeutta päihde- ja mielenterveyspalveluihin eikä palveluiden järjestämisvastuuta.
- On ensisijaisen tärkeää, että mielenterveys- ja päihdepalveluita on riittävästi ja oikea-aikaisesti saatavilla.
- Palvelujen kehittämiseen, toteuttamiseen ja arviointiin on osallistettava mahdollisuuksien mukaan palvelujen käyttäjiä sekä heidän omaisiaan ja läheisiään. Lisäksi on hyödynnettävä järjestöjen ja kokemusasiantuntijoiden asiantuntemusta ja kokemustietoa.
- Ehdotetut uudet maininnat päiväkeskustoiminnasta ja etsivästä työstä ovat päihde-, mielenterveys- ja riippuvuustyön kannalta tärkeitä toimintamuotoja. Epäselväksi kuitenkin jää, miten nämä maininnat vaikuttavat julkisten palvelujen ja STEA-rahoitteisen toiminnan rajapintaan. On vaikea uskoa, että hyvinvointialueilla on ainakaan nopealla aikataululla resursseja ottaa hoitaakseen monimuotoista, laajaa ja vaikeasti määriteltävää päiväkeskustoiminnan kenttää. Lainsäätäjän tulisi varmistaa päihde-, riippuvuus- ja mielenterveyspalvelujen saatavuus myös silloin, kun niiden toteuttamiseksi ei synny mielekkäitä markkinoita. On kiinnitettävä erityistä huomiota kolmannen sektorin ja avustusperusteisen toiminnan edellytyksiin.

Ojanen Minttu
SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry